

 geschiedenis
voor
herbeginners

DAGBOEK VAN DE GESCHIEDENIS

365 DAGEN

VAN INTRIGES, AANSLAGEN EN
HISTORISCHE ONTDEKKINGEN

Jonas Goossenaerts, Benjamin Goyvaerts & Laurent Poschet

Lannoo

INLEIDING

In maart 2020 schakelden vier leerkrachten noodgedwongen over op afstandsonderwijs. Snel schakelen, heette dat toen. Wat begon als een ludiek initiatief voor leerlingen, groeide uit tot een van de meest succesvolle podcasts van de Lage Landen, met duizenden luisteraars en miljoenen streams in Nederland en België: *Geschiedenis voor herbeginners*. Jonas, Filip, Benjamin en Laurent, de vier leerkrachten in kwestie, duiken als gepassioneerde geschiedenisliefhebbers diep in het verleden om het heden te begrijpen. Elke podcastaflevering biedt een reis naar een wereld die soms verrassend herkenbaar is of soms helemaal niet meer de onze lijkt te zijn.

Met veel enthousiasme serveert *Geschiedenis voor herbeginners* heldere verhalen en kritische inzichten op maat van iedereen die geschiedenis wil (her)ontdekken. Geen debat is te complex, geen huisje te heilig. *Geschiedenis voor herbeginners* trekt niet de academische, wetenschappelijke kaart, maar is niet onwetenschappelijk: elk verhaal wordt zorgvuldig opgebouwd vanuit historische bronnen. Verschillende interpretaties over hetzelfde verleden worden tegen elkaar afgewogen. Dat is ook het geval in dit boek. Dit is geen geschiedenis over de Lage Landen, maar een reis naar de uithoeken van de aarde. Het is een poging tot een wereldgeschiedenis, met alle hofintriges, moordaanslagen, uitvindingen en tv-shows die daarbij horen.

Waar de podcast de grote verhalen niet schuwt en het verleden op een originele manier belicht – waarom zou je een veldslag niet kunnen becommentariëren als een voetbalwedstrijd? –, verpakt dit boek de geschiedenis in kleine en fijne stukken. Als er al een podcastaflevering over een onderwerp bestaat, hebben we een symbooltje (📻) en het nummer van de aflevering aan de tekst toegevoegd, zodat je het uitgebreide verhaal meteen kunt gaan luisteren.

Verder maakt *Dagboek van de geschiedenis* gebruik van dezelfde succesrecepten als de podcast: een jaar lang verrassende verhalen, één voor elke dag, geen voorkennis vereist, en gekruid met een snuifje humor.

De verhalen belichten oude beschavingen, recente wereldconflicten en alles daartussenin. Van de start van de Mayakalender (11 augustus 3114 v.Chr.) tot het faillissement van Lehman Brothers (15 september 2008). En van de invoering van de euro (1 januari 2002) tot de overdracht van het Panamakanaal aan de Panamezen (31 december 1999).

Er wordt elke dag geschiedenis geschreven.

01

JANUARI

2002 Een eenheidsmunt voor Europa

Op **1 JANUARI 2002** voerden 12 lidstaten van de Europese Unie de euro in als wettig betaalmiddel. De euro was het resultaat van een jarenlang proces dat al sinds eind jaren 1960 bezig was, met als achterliggend idee: handeldrijven is makkelijker als je dezelfde munteenheid gebruikt in een gemeenschappelijke markt. In 1992 hadden Europese leiders in Maastricht de knoop doorgehakt: de euro zou de eenheidsmunt worden van de Europese Economische en Monetaire Unie, en vanaf 1 januari 1999 bestond hij al in girale vorm (cheques, overschrijvingen of bankkaarten). Vanaf 1 januari 2002 werden de nieuwe munten en bankbiljetten in 12 lidstaten ingevoerd. Het was de grootste onderneming van geldwisseling uit de geschiedenis. Muntverzamelaars toonden met name belangstelling voor de munten van Vaticaanstad, San Marino en Monaco, omdat die in feite niet in omloop waren en een veel beperktere oplage hadden.

De euro heeft het geldverkeer binnen Europa vergemakkelijkt, maar heeft met de kredietcrisis (2007-2011) en de Griekse staatschuldencrisis (2010) enkele belangrijke stresstests gekend. Op dit moment is de euro de officiële munteenheid in 19 van de 27 EU-lidstaten en in de dwergstaten Andorra, San Marino, Vaticaanstad en Monaco. Kosovo en Montenegro zijn sinds 2002 onofficiële gebruikers van de euro. Het zijn de Europese Centrale Bank in Frankfurt am Main en de Europese Commissie die samen waken over de waarde en stabiliteit van de munt, en die voorwaarden opstellen voor EU-landen die tot de eurozone willen toetreden.

 Aanvankelijk zou de Europese eenheidsmunt 'ecu' gaan heten. Dat zou in Duitsland als 'ekoeh' worden uitgesproken en dat vonden veel Duitsers gek klinken. Daarom werd op het laatste moment voor 'euro' gekozen.

Op **2 JANUARI 1972** gaf president Mobutu (1930-1997) Congo de nieuwe naam 'Zaire'. Ook de nationale munt en de Kongorivier kregen de naam 'Zaire'. Zaire zou 'Grote Rivier' betekenen en is een voorbeeld van Mobutu's zogenoemde 'authenticité'. De steden Leopoldville en Elisabethville werden respectievelijk Kinshasa en Lubumbashi, en ambtenaren en vrouwen werden aangemoedigd zich 'Afrikaans' en niet langer 'westers' te kleden. Ook de Congolese president zelf onderging een metamorfose. Hij ging gekleed in een militair uniform, losjes gebaseerd op dat van de Chinese leider Mao Zedong (1893-1976), maar dan met frivole Afrikaanse elementen. Zijn naam veranderde hij in Mobutu Sese Seko kuku Ngbendu wa za Banga, oftewel 'sterke, krachtige leider die het land naar voorspoed zal leiden'.

Met zijn afrikaniseringspolitiek verstevigde Mobutu zijn steeds toenemende grip op het land. Tijdens de 'zaïrisering' in 1973 nationaliseerde hij alle bedrijven en in 1974 voerde hij een nieuwe grondwet in. Zaire werd een eenpartijstaat met hem als onbetwiste leider, en hoewel België, Frankrijk en de VS hem aanvankelijk steunden als een bolwerk tegen het communisme, verzuurde Mobutu's machtsconcentratie de relaties met het buitenland.

Meer en meer werd Zaire een kleptocratie, en door de oliecrisis van de jaren 1970 en de daaropvolgende recessie, werd de positie van de dictator onzeker. Toch bleef België de dictator steunen. Het was pas na de val van de USSR, toen de steun aan Mobutu nog maar weinig geopolitiek belang had, dat het Westen hem liet vallen. In mei 1997 werd hij door Laurent Kabila (1939-2001) afgezet, waarna hij naar Marokko vluchtte. Daar stierf hij in september. (🔊 23)

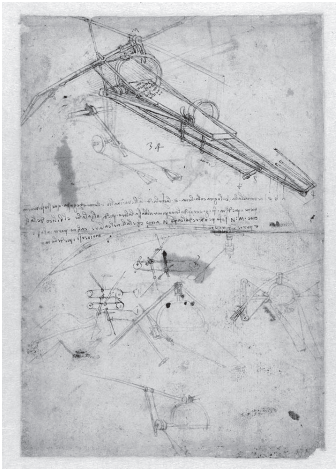
Op **3 JANUARI 1496** deed Leonardo da Vinci een vergeefse poging om te vliegen. Da Vinci (1452-1519) was naast humanist en renaissanceman een echte 'uomo universale', iemand met talenten op velerlei gebied. Hoewel hij in het collectief geheugen vooral voortleeft als schilder, denk aan de *Mona Lisa* en *Het Laatste Avondmaal*, was hij ook terdege thuis op muzikaal, technisch en wetenschappelijk gebied.

Da Vinci was vooral geïnteresseerd in biologie, anatomie, astrologie en geologie. Bij zijn dood liet hij zijn leerling Francesco Melzi (ca. 1491-1570) meer dan duizend bladzijden aan schetsen en aantekeningen in spiegelschrift na. De meeste van zijn ideeën waren futuristisch, zoals een ontwerp van een helikopter, een parachute, een duikpak, een machinegeweer of een tank op wielen. Da Vinci was echter een pacifist, en sprak zich uitdrukkelijk uit tegen het militair gebruik van zijn uitvindingen.

Hij was geobsedeerd door het idee van de vliegende mens, waarvoor hij in detail de vleugels van vogels en vleermuizen bestudeerde. Hij ontwierp verschillende vliegtoestellen en op 3 januari 1496 besloot hij om op een veld net buiten Florence (of Firenze) een ervan

uit te testen. De spanwijdte van de vleugels bedroeg zo'n 10 meter.

De poging mislukte, maar staat symbool voor de creativiteit en de durf die Da Vinci aan de dag legde. Zijn uitvindingen waren misschien excentriek voor hun tijd, maar de geschiedenis zou hem gelijk geven. Veel van zijn visionaire ideeën zijn intussen gerealiseerd.

Da Vinci's schets van een 'vliegmachine'
uit de *Codex Atlanticus* (1478-1519).

27

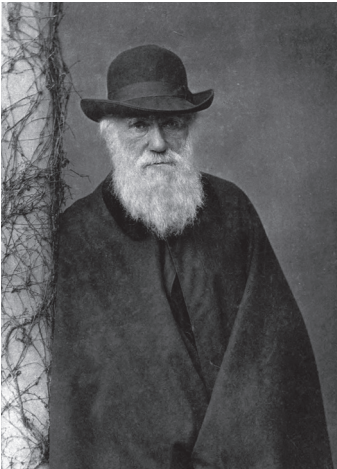
DECEMBER

1831 De wetenschappelijke ontdekking van de evolutietheorie

Op **27 DECEMBER 1831** voer een Brits schip de haven van Plymouth uit: de HMS Beagle, met aan boord de bioloog Charles Darwin (1809-1882). Dat de latere auteur van *The Origin of Species* (1859) zijn ontdekkingen deed op een schip dat voer onder de naam van het hondenras *beagle* is een mooi toeval.

Darwin was een jonge, 22-jarige *gentleman-scholar* die over het fortuin beschikte om zich aan wetenschap te kunnen wijden. Met de HMS Beagle zeilde hij vijf jaar lang de wereld rond en verzamelde hij wetenschappelijke inzichten en specimens van diersoorten en planten. Vooral de kusten van Zuid-Amerika en de Galapagoseilanden, met de beroemde vinken, werden intensief verkend. Het inzicht dat een proces van natuurlijke selectie verantwoordelijk was voor de verschillen tussen de vinken, zou de grondslag vormen van Darwins latere evolutietheorie.

Darwin publiceerde in 1839 zijn reisverslag en werd een beroemd man. Zijn schip, de HMS Beagle, verging het minder goed. In 1845 werd het gedegradeerd tot douaneschip en in 1870 verkocht als oud ijzer.

Portret van Charles Darwin, 1881.

CHARLES DARWIN VERTREKT OP EXPEDITIE MET DE BEAGLE

Op **28 DECEMBER 1943** startte de geheime politie van de Sovjet-Unie, de NKVD, de driedaagse Operatie Ulussy. Daarbij werden iets meer dan 93.000 Kalmukken, nazaten van de Oirat-Mongolen, gedeporteerd naar dwangarbeiderskampen in Siberië. Kalmukkië is een deel van Rusland waar het boeddhisme de overheersende godsdienst is. De Sovjets beschuldigden de Kalmukken ervan pro-Duits en anti-Sovjet te zijn, ook al hadden bijna 24.000 van hen in het Rode Leger gevochten tegen de Duitsers. Slechts 5000 Kalmukken, een kleine minderheid, hadden gecollaboreerd.

De Sovjetambtenaren, die onder elke steen een opstand zagen, reageerden overdreven op de nationalistische collaborateurs uit Kalmukkië. Het hele volk werd veroordeeld en uit Rusland verwijderd. Minstens 16.000 Kalmukken, voornamelijk ouderen en kinderen, stierven onderweg. In Siberië werden de overlevenden gedwongen te werken in de landbouw, de industrie en de mijnbouw, en dat 12 uur per dag, 7 dagen per week. Na de deportatie van de Kalmukken werden in Kalmukkië de Kalmukse namen van steden en straten verwijderd en vervangen door Russische namen.

De deportatie vond plaats in een bredere context van volksverhuizingen door de Sovjets tijdens de Tweede Wereldoorlog, waarbij maar liefst 3,3 miljoen burgers gedwongen werden te verhuizen. Jozef Stalin (1878-1953) paste deze methode wel vaker toe bij volkeren die potentieel voor onrust zouden kunnen zorgen. Onder anderen de Koreanen (1937), de Karatsjai, de Tsjetsjenen en Krimtataren (1944) maakten hetzelfde mee. In 1957 stond Sovjetleider Nikita Chroesjtsjov (1894-1971) de Kalmukken toe om terug te keren naar hun vaderland, al was het inmiddels grotendeels bevolkt door Russen en Oekraïners.

Op **29 DECEMBER 1170** speelde zich een drama af in het Engelse Canterbury. Vier ridders van koning Henry II (1133-1189) stormden de kathedraal binnen. Hoewel hij had kunnen vluchten, wachtte Thomas Becket (1118-1170) hen op. De ridders hadden weinig eerbied voor de aartsbisschop. In een drietal zwaardhouwen werd Becket vermoord, omdat hij beschouwd werd als een verrader van de koning. Al spoedig ontstond er een martelaarscultus rond zijn persoon.

Becket was geen geleerde of theoloog. Als aartsbisschop nam hij deel aan het spel om de macht: Canterbury tegen de koning, Engeland tegen Frankrijk en het pauselijke Rome bovenal. Becket was opgegroeid in Londen. Hij was een knappe man, handig en gedreven. Hij werkte zich op in dienst van machtige mannen en werd in 1154 benoemd tot kanselier van de koning. Henry II en Becket werden dikke vrienden. In 1162 zorgde de koning ervoor dat Becket, ondanks zijn wereldlijk profiel, de nieuwe aartsbisschop van Canterbury werd.

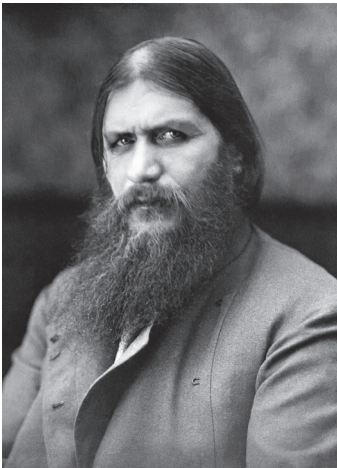
Henry meende dat er een vriend op de machtige post zat. Geleidelijk kantelden Becket's opvattingen. Zijn religieuze gevoelens namen toe en hij liet kerkelijke belangen prevaleren, ook tegenover Henry, die woedend werd. De spanningen namen toe, waardoor Becket in Frankrijk asiel zocht. Bij zijn terugkeer in 1170 werd hij vermoord.

☀ **Na de moord groeide Becket uit tot een heilige. Canterbury werd een pelgrimsoord, al in de middeleeuwen op de kaart gezet in Geoffrey Chaucers *Canterbury Tales*.**

Ergens in de ochtend van **30 DECEMBER 1916** werd Grigori Raspoetin (1869-1916) door edelmannen vermoord. Ze wilden daarmee een einde maken aan de invloed die de Siberische gebedsgenezer had op tsaar Nicolaas II en zijn echtgenote Alexandra. Niettegenstaande zijn kwalijke reputatie als dronkenlap en charlatan, wist hij in de gunst te komen van het keizerlijke gezin omdat hij door handoplegging het bloeden zou hebben gestopt van prins Alexei. De tsarevitsj of troonopvolger leed aan hemofilie.

Door zijn rol als intrigant maakte hij overal vijanden. De geruchten van een affaire met de tsarina waren schering en inslag, en wanneer de tsaar zijn troepen leidde tijdens de Eerste Wereldoorlog, heerste Raspoetin in feite over Rusland. Om hem uit te schakelen beraamde Felix Joesoepov, de echtgenoot van een nicht van de tsaar, een complot. Raspoetins overlijden is minstens zo obscuur als zijn leven. Het enige wat we zeker weten is dat zijn lichaam tussen 2 en 6 uur 's ochtends werd geraakt door twee kogels, dat hij ook in het bovenlijf is gestoken en dat een derde schot door Raspoetins voorhoofd hem op slag doodde. Hij werd vastgebonden en in een zijarm van de rivier de Neva gegooid, waaruit hij later werd opgevist.

De samenzweorders werden niet geëxecuteerd, maar wel verbannen. (🔊 30)

Grigori Raspoetin (1869-1916)

31

DECEMBER

1999 Kort kanaal, langdurige werken

Op **31 DECEMBER 1999** droegen de Amerikanen het Panamakanaal over aan Panama. Sinds 1979 was het al gedeeld eigendom, maar veel Panamezen vonden dat het kanaal hun helemaal toebehoorde. Het Panamakanaal verbindt de Atlantische met de Stille Oceaan en zorgt ervoor dat schepen niet via de gevaarlijke Kaap Hoorn of de Canadese Arctische eilanden moeten varen.

De aanleg van het 81 kilometer lange kanaal had heel wat voeten in de aarde. Vóór de Amerikanen hadden de Fransen hun tanden al op het kanaal stukgebeten. Ferdinand de Lesseps (1805-1894), de man achter het Suezkanaal, leidde vanaf 1881 de werkzaamheden. De aanleg werd enorm bemoeilijkt door de woeste natuur: moerassen en de bijbehorende muskieten. Nadat zo'n 22.000 arbeiders door vooral malaria waren gestorven, ging in 1889 ook De Lesseps' bedrijf failliet en werden de werken stilgelegd.

Toen Panama kort na de onafhankelijkheid van Spanje werd ingelijfd door Colombia, moedigden de Amerikanen de Panamezen aan zich af te scheuren, wat in 1903 gebeurde. De nieuwe staat gooide het meteen op een akkoord met Washington en stond 1400 vierkante kilometer af om het kanaal te bouwen. In tegenstelling tot de Fransen wilden de Amerikanen het kanaal niet op zeeniveau bouwen, maar de schepen omhoog en omlaag laten gaan via sluizen. Bovendien legden ze eerst de moerassen droog. Na zeven jaar, en toch ook weer zo'n 5600 overleden arbeiders, was het kanaal in 1914 af. Toch werd het pas na de Eerste Wereldoorlog intensief gebruikt. Tegenwoordig varen jaarlijks zo'n 14.000 schepen, ongeveer 40 per dag, door het kanaal.

**geschiedenis
voor
herbeginners**

WWW.LANNOO.COM

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Vormgeving: Studio Lannoo (Mieke Verloigne)
i.s.m. Keppie & Keppie

Redactie met medewerking van Ruben Mantels

Beeldverantwoording omslag: Gravure van Napoleon Bonaparte, gepubliceerd in 1868 (ZU_09, via iStock), Buste van Nefertiti in Neues Museum, Berlijn (Philip Pikart)

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2024 en de auteurs
D/2024/45/363 – ISBN 978 94 014 2135 5 – NUR 680

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.